

Nr 73.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående godkännande av viss överenskommelse mellan kronan och Västerås stad; given Stockholms slott den 8 februari 1929.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Harald Malmberg.

Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 8 februari 1929.

Närvarande:

Statsministern LINDMAN, ministern för utrikes ärendena TRYGGER, statsråden LÜBECK, WOHLIN, BESKOW, LUNDBIK, BORELL, VON STEYERN, MALMBERG, LINDSKOG, BISSMARK, JOHANSSON.

Departementschefen, statsrådet Malmberg anhåller att få underställa Kungl. Maj:ts prövning frågan om godkännande av viss överenskommelse mellan kronan och Västerås stad samt anför därvid följande.

Med godkännande av ett utav stadsfullmäktige i Västerås lämnat erbjudande rörande upplåtelse av mark för Västmanlands regementes nya kasern-etablissemang m. m., förordnade Kungl. Maj:t genom brev den 3 juli 1903, dels att nämnda regemente skulle förläggas till Västerås, så snart kasern-
1903 års avtal mellan kronan och Västerås stad.

etablissemang för regementet blivit därstädes uppfört, dels ock att de för regementets förläggning därstädes erforderliga delar av de till lön åt biskopen i Västerås stift anslagna och till Västerås stad utarrenderade lägenheterna Klockaretorpet och Talltorpet skulle vid arrendetidens utgång den 1 maj 1906 överlåtas till lantförsvaret. Härjämte bemyndigade Kungl. Maj:t arméförvaltningens fortifikationsdepartement att sluta avtal med Västerås stad i enlighet med stadsfullmäktiges omförmälda erbjudande. Det med anledning härav mellan fortifikationsdepartementet och staden träffade avtalet, vilket är dagtecknat den 24 september och den 21 oktober 1903, torde få fogas såsom bilaga (Bil. B) vid statsrådsprotokollet rörande detta ärende.

Enligt nyssnämnda avtal överlät staden å arméförvaltningen från och med den 14 mars 1904 arrenderätten till viss del av kronolägenheten Kungsängen samt stadens rätt till det för begravningsplats upplätta området av lägenheten Klockaretorpet. Vidare upplät staden till kronan utan ersättning och med full äganderätt följande områden, nämligen lägenheten Viksäng (med visst undantag), Hultbergiska vreten, dock med skyldighet för kronan att inlösa å detta område uppförda byggnader för ett pris av 11,000 kronor, Jedeurska hagen, Rönnerberga och den staden tillhöriga utmarken, kallad Ljussaxen, omkring Rönnerberga ägor. Härjämte förband sig staden att såsom vederlag för de delar av de till lön åt biskopen i Västerås stift anslagna lägenheterna Klockaretorpet och Talltorpet, som enligt vad ovan nämnts skulle vid arrendetidens utgång den 1 maj 1906 överlåtas till lantförsvaret, till lönejord åt biskopen med full äganderätt och utan ersättning överlämna till storlek och beskaffenhet motsvarande område av den till staden donerade s. k. Östra utmarken. Slutligen förband sig staden att kostnadsfritt för kronan framdraga huvudledningen från stadens vattenverk till viss angiven punkt samt medgav kronan rätt att från kasernbyggnadsplatsen till närmast därintill belägna vik av Mälaren framdraga avlopps- och andra ledningar ävensom anlägga lastbrygga med väg till densamma utan ersättning för intrång å strandområdet.

1925 års
riksdags
beslut.

Enligt 1925 års riksdags beslut rörande försvarsväsendets omorganisation skulle Västmanlands regemente indragas. Till Västerås skulle förläggas dels 2. flygkåren — dock med Hägernäs såsom övningsplats för vissa av kårens övningar — dels ock en av de centrala flygverkstäderna.

Stadsfullmäktiges i Västerås skrivelse den 29 juni 1925.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 29 juni 1925 framlade stadsfullmäktige i Västerås vissa synpunkter i avseende å stadens anspråk på ersättning, därest en indragning av Västmanlands regemente komme till stånd. Stadsfullmäktige anförde härvid, bland annat, följande.

För Västmanlands regementes förläggning till Västerås hade staden upplåtit ett mycket betydande och för bebyggelse till stora delar synnerligen välbeläget samt värdefullt område. Skulle staden förlora den intäkt och den bekvämlighet för den värnpliktiga ungdomen, som regementets fortvaro medförde, så syntes billighet och rättvisa kräva i första hand, att marken återställdes till staden. Huru emellertid detta skulle kunna ske, därest en

flygkår skulle förläggas till Västerås, vore svårt att se inför ovissheten om flygvapnets blivande behov av mark. Större delen och sannolikt den bäst belägna delen av nuvarande regementsområdet kunde måhända behöva reserveras för flygvapnets behov, i varje fall för framtida behov. Följden skulle då bli, att staden skulle komma att förlora regementet och ej heller återfå den upplåtta marken. En flygkår lämnade intet nämnvärt vederlag för regementet. Under sådana förhållanden komme ersättningsfrågan att desto mera träda i förgrunden. Emellertid torde i detta sammanhang kunna bringas i erinran, att under riksdagsbehandlingen av försvarsfrågan även framförts förslag därom, att, förutom 2. flygkåren, även 1. flygkåren skulle förläggas till Västerås i stället för till Uppsala. Skulle även 1. flygkåren kunna förläggas till Västerås, bleve regementsområdet jämte kronans byggnader därå bättre utnyttjade, samtidigt som stadens ersättningsanspråk självfallet också måste reduceras.

Stadsfullmäktige hade en tyngande känsla av, att hur än ersättningen ordnades och utmättes, full gottgörelse för vad samhället genom en regementsindragning ginge förlustigt, icke kunde komma att tillerkännas det samma. Emellertid ville stadsfullmäktige uttala, att staden med förtroende för statsmakternas goda vilja och intresse för samhället förväntade sig att bli, i den mån sådant vore möjligt, gottgjord icke allenast för sina gjorda uppoffringar för regementets förläggning till Västerås utan även för den direkta och indirekta förlust, en indragning av regementet kunde medföra för samhället. I sakens dåvarande läge vore det dock för tidigt att närmare ingå på denna ersättningsfråga. Stadsfullmäktige ville endast utöver det sagda framföra det önskemålet, att, om och när denna fråga komme upp till närmare omprövning, staden finge tillfälle att direkt, på sätt Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt, förhandla med representanter för statsverket.

Såsom redan förut nämnts, innebar 1925 års riksdags beslut i försvarsfrågan, att Västerås skulle bli förlägningsort för 2. flygkåren ävensom för en av de centrala flygverkstäderna. 1. flygkåren skulle enligt samma riksdags beslut förläggas till Uppsala. Sedan emellertid vissa tvivelsmål uppstått rörande lämpligheten av sistnämnda förläggning samt i anledning härav utredning i ämnet blivit verkställd, föreslog Kungl. Maj:t i proposition (nr 222) till 1927 års riksdag, att även 1. flygkåren skulle förläggas till Västerås.

I skrivelse den 8 juni 1927 (nr 298) anmälde riksdagen, att riksdagen av anförda skäl funnit sig för det dåvarande icke böra fatta ståndpunkt till Kungl. Maj:ts nyssberörda förslag, utan att en förnyad utredning av frågan om förläggningen av såväl 1. som 2. flygkåren borde komma till stånd. Riksdagen anhöll alltså, att Kungl. Maj:t måtte verkställa utredning och för 1928 års riksdag framlägga förslag i fråga om förläggningen av 1. och 2. flygkåreerna.

Den av riksdagen sålunda begärda utredningen verkställdes inom försvarsdepartementet av särskilt tillkallade utredningsmän. Uti den 14 december 1927 avgivet betänkande i ämnet föreslogo dessa, att 1. flygkåren måtte förläggas till Västerås samt 2. flygkåren till Karlskrona—Hägernäs.

Kasernkommittén, som fört förhandlingar med Västerås stad i syfte att med staden träffa uppgörelse i anledning av de förändringar, vilka för stadens vidkommande bleve en följd av försvarsväsendets omorganisation, fram-

Förnyad utredning rörande vissa flygkårens förläggning.

Kasernkommitténs framställning

lade i skrivelse den 28 februari 1928 resultatet av dessa förhandlingar. Inledningsvis yttrade kommittén härvid, att det, med hänsyn till vad i ärendet förekommit, torde kunna förutsättas, att åtminstone *en* flygkår, antingen 1. eller 2. flygkåren, komme att erhålla Västerås såsom sin egentliga förläggningsort. Den möjligheten föreläge emellertid därjämte, att båda dessa kårer kunde komma att till huvudsaklig del bliva förlagda till Västerås. Kommittén hade därför — under förbehåll av Kungl. Maj:ts och riksdagens godkännande — med staden träffat trenne alternativa överenskommelser, av vilka en, betecknad såsom alternativ I, grundades på den förutsättningen, att till Västerås skulle, förutom flygverkstaden, förläggas såväl 1. som 2. flygkåren, och de båda övriga, betecknade såsom alternativ II och III, förutsatte, att till staden skulle förläggas, förutom flygverkstaden, allenast en flygkår, nämligen enligt alternativ II 2. flygkåren och enligt alternativ III 1. flygkåren.

Beträffande konsekvenserna för Västerås stad av de ovannämnda olika förläggningalternativen samt stadens uppoffringar i anledning av Västmanlands regementes förläggning till staden anförde kasernkommittén härefter följande.

Kungl. Maj:t hade genom brev den 3 juli 1903 förordnat, att Västmanlands regemente skulle förläggas till Västerås, så snart kasernetablissemang därstädes blivit uppfört för regementet. Under omkring tjugu års tid hade därefter nämnda regemente varit förlagt till staden.

Till belysande av betydelsen för staden att erhålla en eller två flygkårer i stället för det indragna infanteriregementet hade kommittén upprättat efterföljande tablåer, till vilka kommittén finge hänvisa.

Tablå 1.

Västmanlands regemente.

Härordning av år	A n t a l							Summa beräk- nade avlö- nings- för- måner	Års- kon- tingent värn- pliktiga	Utbild- ningstid för värn- pliktiga (antal dagar)
	Offi- cerare	Under- offi- cerare	Man- skap	Musik- per- sonal	Civil- militär per- sonal	Pen- sio- nerad per- sonal	Summa			
1901.....	47	38	267	33	4	—	389	598,000	630	240
1914.....	53	39	204	33	4	—	333	806,000	630	{ 340 165 ¹⁾

¹⁾ Under det s. k. provisoriet från och med 1920 års klass.

Tablå 2.

Därest Västmanlands regemente organiserats såsom ett normalregemente enligt 1925 års härordning, skulle antalet befattningshavare m. m. hava blivit följande:

Härordning av år	A n t a l							Summa beräk- nade avlö- nings- förmåner	Års- kon- tingent värn- pliktiga	Utbild- ningstid för värn- pliktiga (antal dagar)
	Offi- cerare	Under- offi- cerare	Man- skap	Musik- per- sonal	Civil- militär- per- sonal	Pen- sio- nerad per- sonal	Summa			
1925.....	40	26	135	21	4	4	230	585,000	760	140

Tablå 3.

1. flygkåren

(jänte i stat upptagen personal vid flygverkstäder i Västerås).

Försvars- organisation av år	A n t a l						Summa beräk- nade avlö- nings- förmåner	Års- kon- tingent värn- pliktiga	Utbild- ningstid för värn- pliktiga (antal dagar)
	Offi- cerare	Under- offi- cerare	Man- skap	Civil- militär- per- sonal	Pen- sio- nerad per- sonal	Summa			
1925.....	12	9	49	6	2	78	224,000	200	200
Läkare- och verkstadspersonal.....				4	2	6	35,000		
						84	259,000		

Tablå 4.

2. flygkåren

(jänte i stat upptagen personal vid flygverkstäder i Västerås).

Försvars- organisation av år	A n t a l						Summa beräknade avlönings- förmåner	Års- kon- tingent värn- pliktiga	Utbild- ningstid för värn- pliktiga (antal dagar)
	Offi- cerare	Under- office- rare	Manskap	Civil- militär personal	Pensio- nerad personal	Summa			
1925	13	11	60	6	2	92	256,000	200	200
Läkare- och verkstadspersonal.....				4	2	6	35,000		
						98	291,000		

Tablå 5.

1. flygkåren och 2. flygkåren tillhopa

(jämfte i stat upptagen personal vid flygverkstäder i Västerås).

Försvars- organisation av år	Antal						Summa beräknade avlönings- förmåner	Års- kontin- gent värn- pliktiga	Utbild- ningstid för värn- pliktiga (antal dagar)
	Offi- cerare	Under- office- rare	Manskap	Civil- militär personal	Pensio- nerad personal	Summa			
1925	25	20	109	12	4	170	480,000	400	200
Läkare- och verkstadspersonal				4	2	6	35,000		
						176	515,000		

Det mellan kronan och Västerås stad ingångna avtalet angående Västmanlands regementes förläggning till staden vore grundat å 1901 års härordning. Därest till staden i stället för infanteriregementet förlades allenast en flygkår jämte flygverkstäder, komme detta att för staden medföra en icke oväsentlig minskning av antalet befattningshavare. Att märka vore emellertid, att vid flygverkstäderna finnes anställda ett stort antal verkstadsarbetare, vilka icke upptagits i ovan införda tablåer. Då dessa arbetare kunde beräknas uppgå till ett antal av 60—90 man, därav flertalet gifta, med en medelavlönning per år av bortåt 3,000 kronor per man (= minst 180,000 kronor), skulle skillnaden i utgående avlöningsförmåner (jfr *tablå 1* 598,000 kronor med dels *tablå 3* 259,000 + 180,000 = 439,000 kronor och dels *tablå 4* 291,000 + 180,000 = 471,000 kronor) icke uppgå till högre belopp än 159,000 respektive 127,000 kronor.

Därest, förutom flygverkstäder, två flygkårer skulle bliva förlagda till Västerås, syntes någon egentlig minskning i de avlöningsförmåner, som kunde beräknas utgå till de militära befattningshavarna, icke komma att inträda. Vid en jämförelse mellan å ena sidan avlöningsförmånerna till personalen vid Västmanlands regemente, beräknade enligt de av kommittén antagna grunder efter 1901 års härordning, samt å andra sidan avlöningarna till personalen vid 1. och 2. flygkåren tillhopa (enligt *tablå 5* 515,000 kronor) visade det sig, att skillnaden i utgående avlöningsbelopp icke uppginge till mer än cirka 83,000 kronor. Därest det belopp, cirka 180,000 kronor, som kunde beräknas utgå till de vid flygverkstäderna anställda verkstadsarbetarna, lades till siffran 515,000 kronor, erhöles tillhopa 695,000 kronor eller omkring 97,000 kronor mer än det i *tablå 1* upptagna avlöningsbeloppet enligt 1901 års härordning. Härvid vore dock att märka, att antalet officerare avsevärt minskades enligt 1925 års försvarsorganisation. Ur skattesynpunkt kunde detta vara till viss nackdel för staden. I stort sett syntes staden dock icke komma att göra några förluster därigenom, att Västmanlands regemente skulle komma att utbytas mot två flygkårer och flygverkstäder.

Vid eventuell förläggning av 2. flygkåren till Västerås kunde förutsättas, att en del befattningshavare bleve stationerade vid Hägernäs, men hade det oaktat kårens personal i sin helhet upptagits i förestående tablåer. Vid beräkning av avlöningsförmånerna för flygkårens personal hade någon hänsyn icke tagits till de flygtillägg, som komme att utgå till vissa befattningshavare.

Vad anginge Västerås stads uppföringar för Västmanlands regemente, hade staden åtagit sig vissa förpliktelser i det med kronan den 24 september och den 21 oktober 1903 upprättade skriftliga avtalet angående regementets förläggning till staden (se Bil. B). Rörande innehållet i detta avtal hänvisade kommittén till detsamma.

Enligt uppgift av Svenska stadsförbundet hade staden uppskattat sina prestationer på grund av ifrågakvarande avtal på följande sätt.

A. Av staden på grund av avtalet till kronan upplåten mark.

1) Biskopslägenheten Klockaretorp, innehållande 60 tunnland skogsmark och 40 tunnland inägor	kronor	60,000: —
2) Ett till begravningsplats upplåtet område av Klockaretorp om 2 tunnland 17 kappland	»	2,500: —
3) En mindre del av biskopslägenheten Talltorp	»	3,600: —
4) Utmark omkring Rönnerberga med en areal av 27 tunnland (= lägenheten Ljussaxen)	»	11,000: —
5) Lägenheten Viksäng, utgörande cirka 98 tunnland 24 kappland åker och äng samt 50 tunnland 5 kappland skog och betesmark	»	83,500: —
6) Hultbergiska vreten, 2 tunnland 6 kappland åker.....	»	15,700: —
7) Jedeurska hagen, 9 tunnland 5 kappland betesmark ...	»	6,500: —
8) Egendomen Rönnerberga om 19 tunnland 13.6 kappland åker samt 5 tunnland 17.2 kappland betesmark	»	24,000: —
	Summa kronor	206,800: —

B. Staden på grund av avtalet i övrigt tillskyndade kostnader.

1) Ståndskogslikvid vid skett ägoutbyte	kronor	25,480: 25
2) Husbyggnadskostnader vid Enbacken	»	12,920: —
3) Husrötebrist vid Enbacken	»	433: —
4) Brister vid Enbacken enligt hovrättens utslag	»	1,049: 20
5) Ersättning för avstående till staden av arrenden vid Kungsängen, Viksäng, Klockaretorp och Talltorp	»	1,000: —
6) Diverse av överlåtelsen direkt föranledda kostnader för värdering av skog och byggnader, lantmåteriför rättningar, lagfarts- och protokollslösen m. m.	»	6,595: 26
	Summa kronor	47,477: 71
	Summa summarum	» 254,277: 71

Häriifrån avginge:

Inkomster vid auktion å skogvaktarebostället och Bergmanska villan	kronor	1,900: —
	Återstod kronor	252,377: 71

I en genom Svenska stadsförbundet till försvarsdepartementet den 23 april 1924 ingiven skrivelse hade drätselkammaren i Västerås anført, bland annat, att de av staden till kronan upplåtna jordområdena, vilka till större delen sedan gamla tider varit i stadens hand, numera representerade ett vida högre värde än som av staden angivits. De upptagna siffrorna vore i överensstämmelse med en för nära 20 år sedan (1906) verkställd uppskattning.

Angående regementsförläggningens ekonomiska betydelse för Västerås hade staden genom Svenska stadsförbundet lämnat följande uppgifter: Leve-

rans av elektrisk ström och vatten till Västmanlands regemente hade lämnat stadens tekniska verk en årlig bruttoinkomst av omkring 28,000 kronor. Skulle regementet indragas, ginge staden förlustig denna bruttoinkomst, då däremot utgifterna för de tekniska verken minskades med endast 6,000 kronor, vadän alltså det årliga resultatet för verken komme att försämrats med 22,000 kronor. I löner till vid regementet anställda officerare och underofficerare samt stamanställd personal och hantverkare hade årligen utbetalats, dyrtidstillägg häri inräknat, omkring 1,006,000 kronor. Till stadskassan hade inbetalats i skatter å dessa avlöningar enligt uppbördslängd och beräkning av avkortningar omkring 60,000 kronor. Till värnpliktiga hade utbetalats i avlöningar omkring 104,000 kronor om året. Av regementet verkställda upphandlingar inom staden hade årligen uppgått till omkring 250,000 kronor.

Folkmängden i Västerås hade vid ingången av år 1927 uppgått till omkring 29,000 personer. Den inkomst, varå utskylder för år 1927 utdebiterats i staden, hade uppgått till 27,689,000 kronor och det samma år utdebiterade beloppet till 2,699,712 kronor. Under tiden 1910—1927 hade kommunalskatten i Västerås per bevilningskrona varit lägst 6 kronor 69 öre, år 1918, samt högst 10 kronor 42 öre, år 1922. Kommunalskatten hade de senaste åren, 1926 och 1927, varit 9 kronor 80 öre, respektive 9 kronor 75 öre per bevilningskrona.

Kasernkommittén redogjorde härefter för de under olika förutsättningar med Västerås stad träffade överenskommelserna för lösande av frågan om gottgörelse till staden i följd av förändringarna inom försvarsorganisationen. I sådant avseende anförde kommittén i huvudsak följande.

Vare sig en eller två flygkårer bleve förlagda till Västerås, torde icke någon del av det till Västmanlands regemente hittills upplåtna kasern etablissemanget kunna bliva disponibelt för annat än militärt ändamål. Skulle endast en flygkår komma att bliva förlagd till platsen, syntes emellertid icke all den mark, som för övningsändamål stått till infanteriregementets förfogande, vara nödvändig att bibehålla i kronans hand. En del av denna mark torde kunna överlämnas till Västerås stad såsom ersättning för de uppoffringar staden på sin tid verkställt för att ordna förläggningen av Västmanlands regemente.

Vid de förhandlingar, som ägt rum mellan kasernkommittén och representanter för Västerås stad, hade kommittén ansett sig kunna utgå från den förutsättningen, att under alla förhållanden *en* flygkår ävensom de av 1925 års riksdag beslutade flygverkstäderna bleve förlagda till Västerås.

Med hänsyn till de verkställda utredningarna om eventuell förläggning till Västerås av två flygkårer hade kommittén emellertid ausett det icke vara uteslutet, att Västerås bestämdes till den egentliga förläggningssorten för både 1. och 2. flygkåren. Fördenskull hade med staden till en början träffats en överenskommelse, vilken utginge från den förutsättningen, att icke blott, såsom 1925 års riksdag beslutat, 2. flygkåren jämte flygverkstäder förlades till staden, utan därjämte 1. flygkåren. Den härom upprättade överenskommelsen hade betecknats såsom alternativ I.

För den händelse endast en flygkår skulle bliva förlagd till Västerås, torde förhållandena komma att ställa sig något olika för staden, därest det skulle bliva 1. eller 2. flygkåren, som placerades till platsen. Med anledning härav hade två olika förslagsöverenskommelser, betecknade såsom alternativ II och alternativ III, blivit upprättade.

Alternativ II utginge från den förutsättningen, att, förutom flygverkstäder, till Västerås komme att förläggas allenast 2. flygkåren. Alternativ III, som

till huvudsakliga delar vore av samma lydelse som alternativ II, hade baserats på den utgångspunkten, att allenast 1. flygkaren jämte flygverkstäder stationerades till staden.

Till en början ville kommittén lämna en redogörelse för de huvudgrunder, varpa den såsom *alternativ I* betecknade överenskommelsen vilade.

Redan i det föregående hade berörts, att om både 1. och 2. flygkären erhöle Västerås till sin egentliga förläggningssort, skulle detta medföra, att staden måste anses erhålla full gottgörelse för det indragna infanteriregementet. I följd härav hade det ansetts rimligt påfordra, att de prestationer, staden fullgjort för infanteriregementets räkning, skulle överflyttas att gälla för flygvapnet. Emellertid hade kommittén, i anledning av därom från stadens sida gjorda framställningar, ansett det böra medgivas, att staden i samband med avgivandet av en dylik förklaring bereddes vissa förmaner.

Sålunda hade stadgats, att därest efter omorganisation en inskränkning av personalstyrkan vid de till Västerås förlagda delarna av flygvapnet skulle komma till stånd av sådan omfattning, att avlöningssumman till de å stat uppförda befattningshavarna skulle komma att nedgå med mer än en tredjedel av de enligt 1925 års försvarsorganisation fastställda beloppen, skulle staden vara berättigad att i mark eller annorledes erhålla den ersättning härför, som efter överenskommelse mellan kronan och staden kunde bli bestämd.

Vidare hade ett den 8 och den 15 oktober 1921 upprättat arrendekontrakt om upplåtelse till staden av viss mark, hörande till det av Västmanlands regemente disponerade området, ansetts kunna hävas. Enligt detta kontrakt hade staden år 1921 av kronan arrenderat en del mark, hörande till Västmanlands regementes övningsfält. Denna mark hade varit avsedd att utnyttjas för framdragande av en spårvägsanläggning m. m. I årligt arrende för marken erlade staden ett belopp av 313 kronor 50 öre. Någon spårväg torde emellertid, enligt vad stadens delegerade uppgivit, icke komma att anläggas i staden. På grund av den omfattning, busstrafiken under de senaste åren erhållit, hade det visat sig vara onödigt och oekonomiskt att fullfölja planerna på att framdraga spårvagnslinjer i staden. Som staden aldrig tagit den arrenderade marken i besittning, hade staden hemställt, att staden måtte befrias från de i 1921 års kontrakt stadgade förpliktelserna.

Enligt kommitténs förmenande borde stadens framställning om upphävande av kontraktet om arrende av mark för spårvägsanläggningen vinna bifall. Kommittén finge hänvisa till en ärendet bifogad kartkopia över den mark, som enligt 1921 års kontrakt skulle tagas i anspråk för spårvägsanläggningen.

Uti proposition till 1912 års riksdag (nr 66) hade Kungl. Maj:t föreslagit, att den del av den inom staden Västerås belägna kronolägenheten Kungsängen, till vilken åt staden upplåten arrenderätt genom avtalet den 24 september och den 21 oktober 1903 överlåtits åt arméförvaltningen och som dåmera disponerades av Västmanlands regemente, finge efter arrendetidens utgång den 14 mars 1914 överlämnas till lantförsvaret för att för all framtid tilläggas nämnda regementes övningsplats. Enligt denna proposition omfattade det område av ifrågavarande lägenhet, som disponerades av Västmanlands regemente, 22 hektar 5.7 ar. Sedan riksdagen anmält, att nämnda proposition blivit bifallen, hade Kungl. Maj:t genom brev den 14 juni 1912 förordnat, att berörda del av kronolägenheten Kungsängen vid Västerås skulle från den 14 mars 1914 överlämnas till lantförsvaret för att tilläggas Västmanlands regementes övningsplats.

Vid förhandlingarna hade stadens delegerade gjort framställning om att den del av kronolägenheten Kungsängen, som disponerats av infanterirege-

mentet, måtte överlämnas till staden. Detta markområde, vilket till huvudsaklig del utgjordes av de å en kasernkommitténs skrivelse bifogad karta med bokstäverna A och D betecknade områden, vore beläget i omedelbar närhet av staden. Tidigare hade staden vid olika tillfällen erhållit tillstånd att tillösa sig vissa områden av lägenheten Kungsängen, vilka icke disponerats av infanteriregementet. Rörande dessa överlåtelser finge kommittén hänvisa till vad härom anförts i förberörda år 1912 avlämnade proposition (nr 66).

Därest två flygkärer skulle komma att förläggas till Västerås, kunde möjligen hela det övningsfält, som stått till Västmanlands regementes förfogande, bliva erforderligt för flygvapnets räkning. Skulle det emellertid visa sig, att — sedan kronoegendomen Hesslö tagits i anspråk såsom lantflygfält för 1. flygkären — förut omförmälda av infanteriregementet disponerade del av Kungsängen till större eller mindre omfattning icke skulle bliva behöfelig för militära ändamål, hade det syntts kommittén skäligen, att staden bereddtes rätt att av kronan förvärva en del av sistberörda område. Givetvis borde staden i detta fall till kronan utgiva ersättning för marken efter gällande pris. Särskilda bestämmelser om värdering av marken hade dock ansetts lämpliga att uppställa, därest enighet om markvärdet icke skulle kunna ernås. För staden vore det av intresse att kunna erhålla äganderätt till åtminstone en del av det med bokstaven A betecknade området, enär en utvidgning av det närbelägna järnvägsområdet framdeles torde komma att bliva nödvändig.

I alla de tre upprättade förslagsöverenskommelserna hade intagits föreskrifter om att Västerås stad skulle på vissa villkor vara berättigad att av kronan med äganderätt förvärva ett mindre markområde, hörande till kronoegendomen Hesslö i Badelunda socken och varå staden sedan lång tid tillbaka haft sitt vattenuppfodringsverk förlagt.

Vid olika tillfällen hade Västerås stad gjort framställning om att förvärva äganderätt till kronoegendomen Hesslö eller åtminstone någon del av densamma. Dessa framställningar hade emellertid icke vunnit bifall. Ett mindre markområde av egendomen disponerades numera med nyttjanderätt av staden, och funnes å detsamma anlagt stadens vattenuppfodringsverk. Rörande tillkomsten av denna anläggning och stadens tidigare gjorda framställningar om förvärvande av egendomen Hesslö finge kommittén hänvisa till följande redogörelse, grundad på uppgifter, som lämnats av staden.

Den 12 december 1904 hade stadsfullmäktige i Västerås fattat beslut om anläggande av ett vattenuppfodringsverk vid Hesslö. I samband härmed hade staden, som år 1903 avstått större delen av sin förut ägande öppna jord till Västmanlands regemente, beslutit att hos Kungl. Maj:t göra framställning om att få inköpa hela Hesslö egendom eller, därest detta icke kunde beviljas, en viss närmare angiven del av egendomen. Med dåvarande arrendatorn av egendomen hade träffats uppgörelse om villkoren, därest endast en del av egendomen skulle kunna förvärfvas av staden.

Innan staden fattat sitt beslut om vattenverkets anläggande, hade, enligt vad stadens delegerade uppgivit, erhållits så betryggande försäkringar, att staden skulle få förvärva åtminstone den för vattenverkets behov erforderliga delen av egendomen Hesslö, att stadsfullmäktige ansett sig kunna utan risk fatta beslut om verkets anläggande i avbidan på den vidlyftiga handlingen av inköpsärendet. Enligt den med arrendatorn träffade uppgörelsen hade denne förbundit sig avstå från visst markområde samt i övrigt medgivit staden vissa förmåner, mot det att han av staden erhöle en årlig gottgörelse av 500 kronor.

I proposition (nr 82) till 1906 års riksdag hade Kungl. Maj:t, bland annat, föreslagit, att riksdagen måtte medgiva, att förra militiebostället 4 mantal Hesslö i Badelunda socken finge till staden Västerås försäljas mot köpeskilling, vilken på stadens bekostnad skulle bestämmas i den ordning, som i fråga om jords eller lägenhets avstående för allmänt behov vore föreskriven. Riksdagen (statsutskottets utlåtande nr 102 och riksdagens skrivelse nr 108) hade emellertid förklarat sig icke böra för det dävarande bifalla den ifrågavarande framställningen av det skäl, att den i ärendet förebragta utredningen icke lämnade tillräcklig ledning för bedömande, huruvida icke ifrågavarande kronoegendom möjligen skulle till större eller mindre del behöva till främjande av annat allmänt ändamål disponeras. Riksdagen hade särskilt framhallit, att ett uppskov med frågans avgörande icke syntes förhindra anläggandet av den vattenledning, som skulle framdragas över mark å förenämnda fastighet, då egendomens arrendator enligt utfärdad förbindelse åtagit sig att på vissa villkor under återstående arrendetiden, eller intill den 14 mars 1923, till staden avstå den mark, som staden för anläggning vid Hesslö av ett vattenuppfodringsverk behöfde.

På uppdrag av stadsfullmäktige hade drätselkammaren i Västerås den 25 mars 1907 ingivit en ny framställning till Kungl. Maj:t, däri hemställts, att Kungl. Maj:t måtte i förnyad proposition till riksdagen föreslå, att egendomen Hesslö finge helst i sin helhet eller, om detta ej kunde bifallas, till viss närmare angiven del försäljas till staden på sätt och under villkor, som i den tidigare propositionen föreslagits.

I avgivna utlåtanden hade såväl domänintendenten som länsstyrelsen och domänstyrelsen i huvudsak tillstyrkt bifall till stadens framställning. Arméförvaltningens fortifikations- och intendentsdepartement hade ävenledes tillstyrkt bifall till stadens ansökan under vissa villkor.

Sedan saluvärdering ägt rum å egendomen samt ytterligare utredning verkstälts, hade stadens framställning om tillstånd att få förvärva egendomen med äganderätt den 17 februari 1911 blivit föremål för Kungl. Maj:ts prövning. Ansökningen hade emellertid av Kungl. Maj:t avslagits.

I maj 1911 hade länsstyrelsen i Västmanlands län framställt anmärkning i anledning av att arrendatorn av egendomen Hesslö utan behörigt tillstånd lämnat Västerås stad medgivande att anlägga ett vattenverk å egendomen. I följd härav hade stadsfullmäktige i Västerås i juni 1911 beslutat att ånyo göra framställning hos Kungl. Maj:t om tillstånd att få inköpa den del av egendomen Hesslö, som kunde behöva förvärfas för vattenverkets räkning. I samband härmed hade drätselkammaren i Västerås till domänstyrelsen överlämnat en skrivelse, däri hemställts, att domänstyrelsen måtte godkänna den upplåtelse till staden, som av egendomen Hesslös arrendator tidigare verkstälts för att möjliggöra vattenverkets anläggande å platsen.

Genom beslut den 20 oktober 1911 hade domänstyrelsen förklarat, att hinder från dess sida ej mötte för staden Västerås att tillsvidade under då löpande arrendeperiod för kronoegendomen Hesslö begagna för ifrågavarande redan anlagda vattenuppfodringsverk de områden av egendomen, som i stadens ansökning avsåges, dock under villkor att staden för återstående del av arrendeperioden, räknat från den 14 mars 1911, skulle till kronan erlagga en årlig ersättning av 500 kronor samt vara skyldig att, där sådant av domänstyrelsen å kronans vägnar påfordrades, borttaga anläggningen och återställa platsen i förut befintligt skick.

Staden hade anfört besvär mot domänstyrelsens beslut, men genom resolution den 5 juli 1912 hade Kungl. Maj:t ej funnit skäl göra annan ändring i samma beslut än att det skulle ankomma på Kungl. Maj:t att pröva och förordna, huruvida av hänsyn till något allmänt ändamål Västerås stad

skulle kännas skyldig att borttaga det å egendomen uppförda vattenuppforderingsverket jämte övriga anläggningar.

Den av staden gjorda förnyade framställningen om tillstånd att få förvärva det för anläggningen erforderliga markområdet eller eventuellt hela egendomen Hesslö hade den 31 december 1912 av Kungl. Maj:t lämnats utan bifall.

Vid den utarrendering av egendomen Hesslö, som ägt rum år 1922, hade från jordbruksarrendet undantagits ett mindre område. Detta område hade genom särskilt kontrakt upplåtits till Västerås stad.

Staden, som enligt domänstyrelsens beslut år 1911 erhållit dispositionsrätten till ett markområde om cirka 16.34 hektar mot en årlig avgift av 500 kronor till kronan och 500 kronor till arrendatorn, hade enligt 1922 års kontrakt blivit ålagd att för nyttjanderätten till ett markområde om 1.267 hektar (= vattenverkstomten) ävensom för vissa andra förmåner erlægga ett årligt arrende till kronan å icke mindre än 1.600 kronor.

Av den lämnade redogörelsen framginge, att Västerås stad sedan lång tid tillbaka sökt ordna frågan om att med äganderätt förvärva den tomtplats, varå stadens vattenuppforderingsverk vore beläget, men att alla ansträngningar härutinnan varit förgäves. För staden måste det vara av stort intresse att erhålla äganderätten till det för vattenuppforderingsverket erforderliga området. Å detsamma finnes uppförda ett par staden tillhöriga byggnader. Stadens vattenledningsfråga vore jämväl helt beroende av att staden alltjämt finge på för staden rimliga villkor bibehålla anläggningen å nuvarande plats.

Stadens delegerade hade vid förhandlingarna gjort gällande, att det arrendebelopp, som kronan enligt det den 30 augusti 1922 och den 7 februari 1923 upprättade kontraktet betingat sig av staden, vore oskäligt högt. Staden hade nödgats ingå på kronans villkor, när staden eljest blivit nödsakad att med stora kostnader verkställa en förflyttning av vattenverksanläggningen till annan plats. För staden vore det så gott som nödvändigt att kunna erhålla oinskränkt förfoganderätt till vattenverkstomten.

Därest 1. flygkären komme att förläggas till Västerås, torde, såsom förut nämnts, det för karens övningar erforderliga landflygfältet komma att förläggas till kronoegendomen Hesslö. Den av Västerås stad för närvarande arrenderade vattenverkstomten vore så belägen, att den icke torde behöva ingå i det för flygfältet avsedda området. Ej heller torde tomtens överlättande till staden i någon mån bliva till hinder för ett utnyttjande av övriga delar av egendomen såsom flygfält.

Enligt kommitténs mening borde kronan ställa sig tillmötesgående mot den av staden gjorda framställningen att med äganderätt få förvärva den nuvarande vattenverkstomten. Staden, som nedlagt väsentliga kostnader dels för ordnande av vattenuppforderingsverket, dels ock för vattenledningens framdragande till staden, borde erhålla en fullt betryggande rätt att få bibehålla anläggningen å den nuvarande platsen. Detta torde icke kunna vinnas utan att staden erhöle äganderätt till själva vattenverkstomten.

Efter besiktning av området hade kommittén funnit, att den mark, varå vattenverket blivit anlagt, icke i och för sig kunde anses äga något egentligt värde. I följd härav hade kommittén kommit till den uppfattningen, att den köpeskilling, som staden i sin helhet borde erlægga, icke rimligen borde sättas högre än till 5.000 kronor. De förmåner, som i det nu gällande arrendekontraktet finnes fastställda i fråga om tillgång till upplagsplatser, nyttjande av vägar m. m., syntes böra tillförsäkras staden även efter det staden blivit ägare av vattenverkstomten. För det intrång, som härav kunde förorsakas innehavaren av kronoegendomen Hesslö, skulle dock staden vara skyldig utgiva gottgörelse enligt särskild överenskommelse. Vidare torde

skyldighet att deltaga i vägunderhall till viss omfattning böra åläggas staden ävensom förpliktelse att hålla hägnad omkring det till överlåtelse ifrågasatta området.

Den med *alternativ II* betecknade överenskommelsen utginge från den förut sättningen, att det av 1925 års riksdag fattade beslutet, att 2. flygkären skulle erhålla Västerås till sin egentliga förläggningssort, bleve fastställt. Därest detta bleve fallet, syntes en del av den mark, som ingått i Västmanlands regementes övningsfält, kunna såsom ersättning för den inträdda minskningen av militärpersonalen överlämnas till Västerås stad.

Enligt kommitténs förmenande torde vissa områden — å förut omfördä karta betecknade med bokstäverna A, B och C — kunna fränskiljas övningsfältet och överlåtas till staden. Med hänsyn till att 2. flygkären vore avsedd huvudsakligen för marinens behov och sålunda kunde förväntas komma att bedriva sina övningar jämväl å annan plats än i trakten av Västerås, syntes de omfattande markområden, som i övrigt inginge i det av infanteriregementet tidigare disponerade övningsfältet, vara tillräckliga för denna kår och flygverkstäderna. Till staden borde sålunda utan vederlag såsom ersättning för indragningen av Västmanlands regemente överlämnas områden med en areal av sammanlagt 28 hektar 82 ar. De å kartan med bokstäverna B och C betecknade områdena utgjorde delar av mark, som staden enligt 1903 års kontrakt överlätit till kronan för ordnande av Västmanlands regementes förläggning. Området A bestode, såsom redan i det föregående berörts, av mark, hörande till kronolägenheten Kungsängen.

I överenskommelsen hade vidare intagits föreskrifter om rätt för kronan att över de till överlåtelse ifrågasatta områdena A och B erhålla tillgång till lämpliga utfartsvägar från kasernområdet och övningsfältet.

Jämväl i den med *alternativ II* betecknade överenskommelsen hade intagits bestämmelser om att det kontrakt, som staden år 1921 avslutat med kronan, om arrende av mark, hörande till regementsområdet, för anläggande av spårväg, skulle upphöra att gälla. Vidare hade intagits bestämmelser av enahanda innehåll som i *alternativ I* om rätt för staden att förvärva vattenverkstomten vid Hesslö.

Vad slutligen anginge den såsom *alternativ III* upprättade överenskommelsen, förutsatte denna, att, förutom flygverkstäder, till Västerås förlades allenast 1. flygkären. I stort sett vore denna uppgörelse av samma innehåll som *alternativ II*.

Som personalstyrkan vid 1. flygkären enligt 1925 års försvarsorganisation skulle vara av mindre omfattning än vid 2. flygkären, samt uppsättningen av 1. flygkären icke torde komma att äga rum förrän under budgetåret 1929/1930, hade vissa tillägg till den såsom *alternativ II* betecknade överenskommelsen ansetts nödvändiga att intaga i *alternativ III*.

Med hänsyn till att en förläggning av 1. flygkären till Västerås icke kunde beräknas för staden medföra fullt motsvarande förmåner som placeringen dit av allenast 2. flygkären, hade staden tillerkänts rätt att utöver de i *alternativ II* angivna markområden erhålla ytterligare ett område, vilket å kartan utmärkts med röd färgbeteckning och bokstaven D. Sistberörda område, som gränsade omedelbart intill området A, utgjorde till huvudsaklig omfattning andel av kronolägenheten Kungsängen och innehölle i areal omkring 2.1 hektar.

För Västerås vore det helt naturligt av vikt, att uppsättningen och förläggningen dit av 1. flygkären — därest slutligt beslut härom komme att bliva fattat — skedde inom de närmaste åren. Efter indragningen av Västmanlands regemente kunde staden icke påräkna skatteintäkter från någon

till orten förlagd militärpersonal. Dock vore härvid att beakta, att den vid flygverkstäderna anställda personalen till viss del beredde staden ersättning för det indragna infanteriregementet.

För att staden under mellantiden skulle erhålla ersättning ävensom garanti, att kårens uppsättning icke obehörigen fördröjdes, hade i § 9 av den såsom alternativ III betecknade överenskommelsen stadgats, att kronan, intill dess 1. flygkåren med organisation enligt 1925 års försvarsbeslut blivit förlagd till Västerås, skulle till staden utgiva en ersättning av 10,000 kronor om året. Som stadens kostnader för ordnande av infanteriregementets förläggning efter de år 1906 beräknade värden uppgått till mer än 250,000 kronor, men hänsyn å andra sidan måste tagas till att staden genom inrättandet av flygverkstäderna, vilka från och med ingången av år 1928 trätt i verksamhet, erhållit en del nya skatteobjekt, hade det syntts skäligt, att den årliga ersättningen utginge med 10,000 kronor, motsvarande fem procents ränta å 200,000 kronor. Ersättningen skulle erläggas i efterskott för varje budgetår. Sedan 1. flygkåren enligt Kungl. Maj:ts beslut blivit förlagd till staden, skulle någon ersättning icke vidare utgå.

Den 9 mars 1928 avlät Kungl. Maj:t proposition (nr 175) till riksdagen angående 1. och 2. flygkårens förläggning, och föreslogs därvid, att 1. flygkåren skulle förläggas till Västerås samt 2. flygkåren till Hägernäs—Karlskrona. I skrivelse den 5 juni 1928 (nr 355) anmälde riksdagen, att Kungl. Maj:ts berörda förslag blivit av riksdagen bifallet.

Flygstyrelsen, till vars förvaltning Västmanlands regementes förutvarande kasernetablissemang med tillhörande övningsområden numera överflyttats, har uti den 9 juli 1928 över kasernkommitténs framställning avgivet utlåtande anført, att styrelsen i huvudsak icke hade något att erinra mot den av kasernkommittén med Västerås stad träffade överenskommelse, som efter omförmälda av 1928 års riksdag fattade beslut komme att tillämpas enligt alternativ III; dock ville styrelsen hemställa, att flygvapnet utan underhållsskyldighet måtte få begagna de inom det å den ingivna kartan med C utmärkta området befintliga vägarna, varav den ena utgjorde del av utfartsväg från centrala flygverkstaden.

Länsstyrelsen i Västmanlands län har förklarat sig icke hava något att erinra mot de villkor, som upptagits i den såsom alternativ III betecknade överenskommelsen.

Domänstyrelsen har meddelat, att styrelsen för sin del icke hade något att erinra beträffande det föreliggande förslaget till överenskommelse med Västerås stad i anledning av 1. flygkårens förläggning till staden (alternativ III).

Den år 1925 beslutade indragningen av Västmanlands regemente har ägt rum vid utgången av år 1927. Sedan vid 1928 års riksdag beslut fattats angående 1. och 2. flygkårens förläggning, kan det anses hava blivit definitivt fastslaget, att den militära förläggningen till staden skall utgöras av en flygkår, nämligen den ännu icke uppsatta 1. flygkåren, jämte en av de centrala flygverkstäderna. Av de föreliggande alternativa förslagsöverenskom-

1928 års riksdags beslut angående 1. och 2. flygkårens förläggning.

Myndigheternas yttranden över kasernkommitténs framställning.

Departementschefen.

melserna bör vid sådant förhållande den såsom *alternativ III* betecknade här komma under omprövning, och torde densamma få fogas såsom bilaga (Bil. A) vid statsrådsprotokollet rörande detta ärende.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår, har Västerås stad fullgjort betydande prestationer för ordnandet av Västmanlands regementes förläggning till staden. Då, enligt vad kasernkommittén påvisat, de förmåner i ekonomiskt avseende, som efter infanteriregementets indragning skulle komma staden till del genom förläggningen till staden av de ovan angivna flygformationerna, icke kunna beräknas innebära full kompensation för den mistade infanteriförläggningen, synes det vara med rättvisa och billighet överensstämmande, att staden i viss omfattning beredes gottgörelse av kronan i anledning av förlusten utav Västmanlands regemente.

Den till prövning föreliggande förslagsöverenskommelsen innebär i huvudsak, att kronan utan ersättning skall till Västerås stad med äganderätt överlämna de å den i ärendet åberopade kartan med A, B, C och D betecknade områdena av det utav förutvarande Västmanlands regemente disponerade övningsfältet. Utredningen synes giva vid handen, att de angivna områdena, vilka i areal tillhoppa innehålla omkring 30 hektar 92 ar, på grund av den förändrade truppövningsfältet till staden kunna avstås, utan att någon olägenhet ur militär synpunkt därav skulle följa. Vidare förbinder sig kronan att, intill dess 1. flygkåren med organisation enligt 1925 års försvarsbeslut blivit förlagd till Västerås, till staden utgiva en kontant ersättning av 10,000 kronor för år räknat. Ersättningen skall första gången avse det nu löpande budgetåret, och skall betalningen ske i efterskott den 1 juli det närmast följande budgetåret. Därjämte har i överenskommelsen stadgats, att staden för en köpeskilling av 5,000 kronor skall äga att av kronan med äganderätt förvärva det område om 1.267 hektar, varå stadens vattenuppfodringsverk är beläget. Med avseende härå torde böra erinras, att området i fråga utgör del av kronoegendomen fyra mantal Hesslö nr 1, 2, 3 och 4 i Badelunda socken, vilken egendom enligt föreskrift i kungl. brev den 22 juni 1928, i överensstämmelse med av 1928 års riksdag på Kungl. Maj:ts förslag lämnat medgivande (propositionen nr 175, riksdagens skrivelse nr 362), från och med den 1 juli 1928 överflyttats från domänstyrelsens till flygstyrelsens förvaltning för att upplåtats till flygfält.

Mot de sålunda berörda huvudpunkterna i förslagsöverenskommelsen synes mig icke något vara att erinra.

Flygstyrelsen har i sitt yttrande över förslaget hemställt, att flygvapnet måtte utan underhållsskyldighet få begagna de inom det med C betecknade området befintliga vägarna, varav den ena utgör del av utfartsväg från flygverkstaden. Sedan upplysning begärts rörande stadens ställning till vad flygstyrelsen sålunda ifrågasatt, har stadens drätselkammare, på sätt framgår av ett till försvarsdepartementet ingivet utdrag av drätselkammarens protokoll för den 7 september 1928, beslutat förklara hinder ej föreligga för flygvapnet att begagna vägarna å området C, dock att, därest trafiken för flygvapnets räkning å dessa vägar toge större omfattning än som kunde anses

normal, flygvapnet skulle deltaga i underhållskostnaden enligt den överenskommelse, som för sådant fall kunde träffas. Härmed synes mig berörda fråga hava blivit ordnad på ett för kronan godtagbart sätt.

Enligt § 14 i förslagsöverenskommelsen skulle köpeskillingen, 5,000 kronor, för det förut omförmälda område om 1.267 hektar, som avses att av kronan försäljas till staden, den 1 juli 1929 inbetalas till domänstyrelsen. Sedan förslagsöverenskommelsen ingicks, har emellertid, såsom redan nämnts, egendomen Hesslö, varav ifrågavarande område utgör en del, överflyttats från domänstyrelsens till flygstyrelsens förvaltning, och i samband därmed har statens domäners fond nedskrivits med ett mot egendomens taxeringsvärde svarande belopp. Vid sådant förhållande torde köpeskillingsbeloppet icke böra erläggas till domänstyrelsen, utan synes detsamma i stället lämpligen böra gå i avräkning å den på innevarande budgetår belöpande gottgörelse av 10,000 kronor, som kronan enligt § 9 i överenskommelsen skall utgiva till staden. Härav betingas en jämkning i § 14 i överenskommelsen. De staden härutöver för samma budgetår tillkommande ersättningsmedlen eller 5,000 kronor hava inräknats i det belopp av 245,750 kronor, som under fjärde huvudtiteln, punkten 73, i årets statsverksproposition beräknats för bestridande av kostnader i samband med uppgörelser med vissa städer. För här ifrågavarande ändamål torde nu ett särskilt extra anslag å 5,000 kronor böra äskas av riksdagen och upptagas å riksstaten för budgetåret 1929/1930.

På grund av det anförda och då de av mig här icke särskilt berörda detaljbestämmelserna i förslagsöverenskommelsen synas mig kunna av kronan godtagas, får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels godkänna förenämnda, den 23 och den 28 februari 1928 mellan Kungl. Maj:t och kronan genom kasernkommittén, å ena sidan, samt Västerås stad, å andra sidan, ingångna, såsom alternativ III betecknade preliminära överenskommelse (Bil. A), dock med den jämkning i avfattningen av § 14, som betingas av det utav mig föreslagna sättet för bestridandet av viss del av den för budgetåret 1928/1929 avsedda, i § 9 i överenskommelsen angivna ersättningen till staden,

dels ock för bestridande av återstående del av nyssnämnda ersättning till staden för budgetåret 1929/1930 under riksstatens fjärde huvudtitel anvisa ett extra anslag av 5,000 kronor.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten lämna bifall samt förordnar, att proposition av den lydelse bilaga vid detta protokoll utvisar skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Alf Ewerlöf.

Bil. A.

Kasernkommitténs såsom *alternativ III* betecknade förslag till överenskommelse mellan kronan och Västerås stad.

Med anledning av 1925 års riksdags beslut i försvarsfrågan, enligt vilket bland annat bestämts, att det till Västerås förlagda Västmanlands regemente skall helt indragas, träffas härmed mellan Kungl. Maj:t och kronan genom kasernkommittén, under förbehåll av Kungl. Maj:ts och riksdagens godkännande, å ena sidan, samt Västerås stad, å andra sidan, följande överenskommelse:

§ 1.

De prestationer, som Västerås stad i förhållande till kronan fullgjort för ordnande av Västmanlands regementes förläggning till staden, skola, under enahanda villkor, som angivits i det den 24 september och den 21 oktober 1903 mellan kronan och staden upprättade avtalet, anses verkställda för flygvapnets räkning.

§ 2.

Därest till Västerås kommer att förläggas allenast första flygkåren — därvid förutsättes, att kårens fast anställda personalstyrka, på sätt kasernkommittén uppgivit, enligt 1925 års försvarsorganisation kommer att uppgå till omkring 80 man — jämte flygverkstäder, skall kronan till staden överlämna en del av de markområden, som hittills disponerats av Västmanlands regemente.

Kronan skall sålunda till staden med äganderätt överlåta följande å en av stadsingenjören Gösta Smitt år 1920 upprättad karta över Västerås stad med omgivning — de här nedan under a)–c) angivna med grön färgbeteckning samt det under d) angivna med röd färgbeteckning — utmärkta markområden, nämligen

a) ett med bokstaven A betecknat område, i areal innehållande cirka 17.2 hektar och utgörande en del av kronolägenheten Kungsängen;

b) ett med bokstaven B betecknat område, i areal innehållande cirka 10.7 hektar och i nordlig riktning gränsande intill Stockholmsvägen;

c) ett med bokstaven C betecknat område, i areal innehållande 0.92 hektar och i västlig riktning gränsande intill staden tillhörig andel av lägenheten Viksäng, samt

d) ett med bokstaven D betecknat område, i areal innehållande cirka 2.1 hektar och utgörande till huvudsaklig omfattning andel av kronolägenheten Kungsängen.

§ 3.

Sedan förrättningar för avstyckning av de till staden enligt § 2 överlåtna markområdena ägt rum, skall särskild avhandling upprättas mellan kronan och staden angående fastigheternas överlåtande till staden. Staden skall bestrida alla kostnader, som bliva förenade med fastigheternas avstyckning ävensom för erhållande av lagfart å desamma.

§ 4.

Staden skall äga tillträda de i § 2 angivna markområdena i befintligt skick den 1 juli 1929.

§ 5.

Den väg, som i sydostlig riktning från Pilgatan framgår över det med bokstaven A betecknade markområdet och som å kartan utmärkts med bokstaven a, skall kronan, med den inskränkning som kan föranledas av övriga punkter i denna paragraf, städse äga begagna såsom utfartsväg.

Därest markområdet A skulle komma att tagas i anspråk för framdragande av järnvägsspår och i följd härav vägen skulle komma att korsas av dylikt spår, förbinder sig staden att utan kostnad för kronan låta anlägga annan till läge och beskaffenhet lika lämplig väg väster om markområdet, och skall denna väg genom anordnande av viadukter eller eljest så framdragas, att korsning av järnvägsspår i markplanet icke behöver ifrågakomma.

Skulle staden finna området böra utnyttjas för något annat ändamål, som icke medgiver ett bibehållande av här omförmälda utfartsväg, skall staden vara berättigad att efter samråd med vederbörande statliga myndigheter på sin bekostnad anordna annan likvärdig väg antingen över området eller väster om detsamma.

§ 6.

Över det å kartan med B betecknade markområdet skall kronan vara berättigad att erhålla tillgång till lämpliga utfartsvägar.

§ 7.

Samtliga kostnader för inhägnande av de i § 2 omförmälda markområden skola bestridas av staden.

§ 8.

Det mellan Kungl. arméförvaltningens fortifikationsdepartement samt Västerås stad den 8 och den 15 oktober 1921 upprättade kontrakt om upplåtelse av Västmanlands regemente tillhörig mark för spårvägsanläggning skall från den 1 juli 1929 anses vara förfallet.

§ 9.

Kronan förbinder sig att, intill dess första flygkåren med organisation enligt 1925 års försvarsorganisation blivit förlagd till Västerås, till staden utgiva en kontant ersättning av tiotusen (10,000:—) kronor för år räknat. Berörda ersättning, vilken första gången skall avse budgetåret 1928—1929, skall betalas i efterskott den 1 juli varje påföljande budgetår.

§ 10.

Kronan skall med äganderätt till staden för en köpeskilling av femtusen (5,000:—) kronor försälja det å en av överlantmätaren N. Th. Schönström verkställd kopia av distriktslantmätaren W. Raquettes karta av år 1919 över kronoegendomen 4 mantal Hesslö nr 1, 2, 3 och 4 i Badelunda socken med ägofigurerna nr 57—64 betecknade område, varå finnes ett staden tillhörigt vattenuppfördringsverk, och som i areal innehåller 1.267 hektar.

§ 11.

Som den i § 10 omförmälda fastighet enligt ett den 30 augusti 1922 och den 7 februari 1923 upprättat arrendekontrakt av länsstyrelsen i Västmanlands län upplåtits till Västerås stad på arrende för en tid av sju år, räknat från den 14 mars 1923 till den 14 mars 1930, skall detta arrendekontrakt

från den 1 juli 1929 anses vara förfallet och staden från sistnämnda dag med äganderätt besitta fastigheten. För tiden 14 mars — 30 juni 1929 skall staden icke vara skyldig utgiva någon arrendeavgift för fastigheten.

§ 12.

Sedan förrättning för avstyckning av den till staden enligt § 10 överlättna marken ägt rum, skall särskild avhandling upprättas mellan kronan och staden angående fastighetens överlåtande till staden. I denna avhandling skola intagas föreskrifter om att staden skall äga att vid Hesslö brygga vid sjön avlasta och för kortare tider upplägga för vattenuppfodringsverkets behov nödiga byggnadsmaterialier, kol eller andra förnödenheter samt nyttja till vattenuppfodringsverket ledande vägar ävensom den mark, som tagits i anspråk av den utav staden anlagda vattenledningen från försålda området fram till Hamre ägor, allt mot den ersättning för innehavaren av kronoegen- domen Hesslö i anledning härav förorsakat intrång, varom överenskommelse kan träffas mellan denne och staden. Staden skall vidare i avhandlingen förbinda sig att deltaga i underhållet av den från vattenverket ledande såsom Hesslö utfartsväg gagnade enskilda väg ävensom att underhålla den omkring försålda området uppförda hägnad.

§ 13.

Staden skall bestrida alla kostnader såväl för avstyckning som för lagfart å det enligt § 10 överlättna markområdet.

§ 14.

Den i § 10 omförmälda köpeskilling å 5,000 kronor skall staden den 1 juli 1929 utan anfordran inbetala till Kungl. domänstyrelsen.

Av denna överenskommelse äro två exemplar upprättade, av vilka Kungl. Maj:t och kronan erhållit det ena samt Västerås stad det andra exemplaret.
Stockholm den 28 februari 1928.

För kasernkommittén:

JOHAN JÖNSSON.

/ *Nils Berlin.*

Västerås den 23 februari 1928.

För Västerås stad:

dess drätselkammare:

AXEL SUNDSTRÖM.

/ *Ragnar Tenow.*

Bil. B.

Avtal

mellan Kungl. Maj:t och kronan samt Västerås stad rörande upplåtelse av mark för Kungl. Västmanlands regementes kasernetablissemang m. m.

Sedan Kungl. Maj:t genom härvid i avskrift fogade nädiga brev den 3 juli 1903 — med godkännande av ett utav stadsfullmäktige i Västerås lämnat erbjudande rörande upplåtelse av mark för Västmanlands regementes nya kasernetablissemang m. m. — i nåder förordnat dels att nämnda regemente skall förläggas till Västerås stad, så snart kasernetablissemangdet där blivit uppfört dels ock att de för regementets förläggning därstädes erforderliga delar av de till lön åt biskopen i Västerås stift anslagna och till Västerås stad utarrenderade lägenheterna Klockaretorpet och Talltorpet skola vid arrendetidens utgång den 1 maj 1906 till lantförsvaret överlätas, ävensom bemyndigat kungl. arméförvaltningen å fortifikationsdepartementet att sluta avtal med Västerås stad i enlighet med stadsfullmäktiges omförmälda erbjudande,

har emellan kungl. arméförvaltningen å fortifikationsdepartementet, å ena sidan, samt Västerås stad genom dess stadsfullmäktige, å andra sidan, träffats följande överenskommelse:

1.

Västerås stad upplåter från och med den 14 mars 1904 till kungl. arméförvaltningen arrenderätten till den del av kronolägenheten Kungsängen, som faller inom det å härvid fogade över staden Västerås med därtill lydande ägor år 1854 av Gustaf Ljunggren upprättade karta (Bil. 2) med röda linjer utmärkta området, vars västra gräns finnes närmare angiven å en jämväl här bifogad kartekopia (Bil. 1), mot avdrag å den arrendesumma staden hittills för lägenheten till kronan årligen betalat, med det belopp, som efter domänstyrelsens bestämmande belöper å den av staden överlättna delen av Kungsängen.

2.

Staden överlåter likaledes från och med den 14 mars 1904 utan ersättning till kungl. arméförvaltningen stadens rätt till det för begravningsplats upplättna området av lägenheten Klockaretorpet.

3.

I vederlag för ovannämnda, till lön åt biskopen i Västerås stift anslagna och av Västerås stad till den 1 maj 1906 arrenderade lägenheterna Klockaretorpet och Talltorpet, sistnämnda lägenhet till den del, som är belägen inom det å 1854 års karta (Bil. 2) med röda linjer betecknade området, skall staden senast vid arrendetidens utgång till löningsjord åt biskopen med full äganderätt och utan ersättning överlämna ett område av den till staden donerade s. k. Östra utmarken, vilket efter i god tid förut på stadens bekostnad och i enlighet med föreskrifterna i gällande skiftesstadga verkställt ägo-utbyte, finnes i storlek och beskaffenhet fullt motsvara den till lantförsvaret upplättna löningsjorden; skolande staden, därest likväl till följd av jordbytet minskning i inkomster skulle uppstå för nuvarande innehavaren av biskopsämbetet i Västerås stift, hålla denne därför skadelös.

4.

Samma dag detta kontrakt varder vederbörligen avslutat, skall staden, kostnadsfritt för kronan, till regementet upplåta de inom ovannämnda med röda linjer utmärkta område belägna delar av lägenheterna Klockaretorpet och Talltorpet, med skyldighet likväl för staden att intill arrendetidens utgång till biskopen i Västerås erlagga oavkortad arrendeavgift.

5.

Västerås stad upplåter till Kungl. Maj:t och kronan utan ersättning och med full äganderätt följande områden, fria från in-teckning, nämligen:

a) lägenheten Viksäng, med undantag av Notuddsområdet, vilket begränsas i norr av rågången mot Klockaretorpet fram till nuvarande vägen till Viksäng, i öster av den med röda streck inritade linjen å kartekopian (Bil. 1) samt i söder och väster av Mälaren;

b) Hultbergska vreten, å 1854 års karta (Bil. 2) betecknad med N. 7, under skyldighet dock för kronan att inlösa de å detta område uppförda byggnader för ett pris av elvatusen (11,000) kronor;

c) Jedeurska hagen, å sistnämnda karta betecknad med N. 11;

d) Rönnerberga, å samma karta betecknat med N:ris 12 och 13; samt

e) den staden tillhöriga, under N:r 63 å samma karta upptagna utmark omkring Rönnerberga ägor, eller s. k. Ljussaxen;

med rätt tillika för Kungl. Maj:t och kronan att tillträda samtliga i denna punkt omförmälda, till kronan upplåtna ägoområden senast den 1 maj 1904; dock att innehavarna av de därå uppförda boningshusen skola vara berättigade att i dem kvarbo till den 1 oktober samma år, efter vilken tid alla å områdena uppförda byggnader, med undantag allenast av de å Hultbergska vreten varande, förut omförmälda åbyggnaderna skola inom sex månader vara bortförda.

6.

Därest något eller några av de i nästföregående punkt nämnda områden, som för närvarande befinnas i enskild ägo, icke kunna av staden genom godvillig överenskommelse förvärvas för att upplåtas till kronan, utan dylikt område måste av kronan exproprieras, skall staden gälda alla kostnader ej blott för inlösen av marken utan även för expropriationsmålet utförande.

7.

Alla åtkomsthandlingar, som erfordras för vinnande av lagfart å de med äganderätt upplåtna områdena, i den mån dessa icke måste exproprieras, skall staden tillhandahålla kronan, såvitt sådana kunna anskaffas. Lagfarts-kostnaderna bestridas av kronan ensam.

8.

Efter därom framställd begäran skall staden under loppet av näst därpå följande år kostnadsfritt för kronan hava framdragit vattenledningens huvudledning från staden till den punkt öster om järnvägen där nuvarande vägen till Viksäng träffar den s. k. Pilgatan; varjämte staden förbinder sig att tillhandahålla regementet vatten till samma pris, som andra större avnämare därav inom staden erlagga; dock med skyldighet för kronan att under en tid av minst tio år från stadens vattenledning taga det vatten, som för etablissemangets behov erfordras.

9.

Staden medger kronan rätt att från kasernbyggnadsplatsen till närmast därintill belägna vik av Mälaren nu eller framdeles framdraga avlopps- och

andra ledningar, ävensom att, i fall så erfordras, anlägga lastbrygga med väg till densamma utan särskild ersättning för intrång å strandområdet, som är i stadens ägo eller besittning.

10.

Staden medges rätt att begagna antingen den nuvarande vägen mellan staden och Notudden eller annan till läge och beskaffenhet lika lämplig nyanlagd väg, vars anläggning skall bekostas av kronan, och vars underhåll skall åligga kronan, därest vägen av regementet begagnas, men i annat fall staden.

11.

Staden äger förfoga över den å de till regementet upplåtna områden växande skog, som enligt vederbörande byggnadskontrollants bestämmande skall avverkas vid anläggning av skjutbana, vägar och öppna platser samt vid uppförande av byggnader.

Det åligger därvid kungl. arméförvaltningen att senast under december månad bestämma, till vilken omfattning avverkning skall verkställas under nästföljande år, varefter staden skall vara skyldig att innan den 1 april hava fällt och upphuggit ifrågavarande skog samt bortfört densamma med alla toppar, grenar och övriga avfall.

12.

Staden må jämväl tillgodogöra sig den övermogna och skadade barrskogen å Viksäng och Klockaretorpet, vilken efter utstämpling, verkställd av jägmästaren i Västerås revir, anses böra före områdenas överlämnande till kronan på en gång avverkas; dock att staden skall före den 1 april 1905 hava fällt och upphuggit denna skog samt bortfört densamma ävensom alla toppar, grenar och övrigt avfall.

13.

Därest staden framdeles skulle komma att anlägga vattenledning från Badelundsåsen eller dess omnejd, må denna ledning dragas över det till regementet upplåtne området, under villkor att arbetet därmed ordnas efter samråd med regementschefen och så att regementets övningar därav icke hindras.

Av denna upplåtelsehandling äro två exemplar upprättade, av vilka kungl. arméförvaltningen samt Västerås stad erhållit var sitt.

Stockholm den 21 oktober 1903.

Å Kungl. Maj:ts och kronans vägnar:

G. C:SON BERGMAN.

C. SÖDERBAUM.

Axel Göransson.

Västerås den 24 september 1903.

På stadsfullmäktiges vägnar:

BIRGER SCHENSTRÖM.

Ordförande.

Gustaf Quarfort.